

Környezetjog és intézményrendszere 1.

Források: Bándi Gyula: Környezetjog, Osiris Kiadó, Bp, 2004.
Láng István: Környezet és fenntartható fejlődés, 2002 MTE
Győri Róbert: Vadvízországától foggazdálkodásig, Korall 2000/1. 20-26.o)

A környezet

- Az élő szervezeteket körülvevő fizikai, kémiai és biológiai körülmények összessége;
- A valakit körülvevő személyek összessége;
- A biológiai, ökológiai környezet (az élőlény vagy társulás életfeltételeit megszabó külső tényezők);
- Az a tér, terület, amelyben az ember és kisebb közösségeinek élete zajlik.

- - Miért kell ismerni a fogalmakat?
- - Azért mert ahhoz pl. hogy megtudjuk határozni, hogy történt-e környeztkárosítás, ismernünk kell a környezet a fogalmát.

- **Luganói Egyezmény 1993, Európa Tanács**
- Nemzetközi megállapodás, a környeztkárosítással, a környezeti károkkal kapcsolatos jogi szankcionálás kérdéseiről, a kapcsolatos polgári felelősségről.

A nemzetközi megállapodások és a magyar jog

- Kihirdetés = magyar jogszabályban átveszik, ilyenkor állampolgár számára is jogot és kötelezettséget állapíthat meg.
- Közzététel = csak publikálják, állampolgár számára jogot és kötelezettséget nem állapíthat meg.

- „A környezet magában foglalja a **természetes erőforrásokat**, (legyenek azok élők, vagy élettelenek, mint amilyen a levegő, víz, talaj, a flóra, a fauna és mindezek közötti kölcsönhatások); ugyancsak ide tartoznak mindazok a vagyontárgyak, amelyek a **kulturális örökség** részét alkotják; illetve a **tájkép** meghatározó jellemzői.”

A környezetvédelem (1995. LIII. törvény)

- „... olyan **tevékenységek és intézkedések** összessége, amelyeknek célja a környezet veszélyeztetésének, károsításának, szennyezésének **megelőzése**, a kialakult **károk mérséklése** vagy **megszüntetése**, a károsító tevékenységet megelőző **állapot helyreállítása**”

A környezetvédelem jogi szabályozásának története

- I. Sokáig a természet csak legyőzendő valaminek számított. Környezet-, illetve természetvédelmi szabályok nem léteztek.
- II. Ipari forradalmak változást hoztak.
- 1700-as évek London: már kimutatják a kéményseprő foglalkozás és a hererák közti összefüggést.
- Volt hogy rendeletben tiltották meg a barnaszénnel való tüzelést

- A környezetvédelminek mondott szabályoknak számos előzménye megtalálható, amelyek igazolják, hogy az ember egyre határozottabb befolyást gyakorol környezetére, és a különböző korokban egyaránt szükséges volt a káros környezeti hatások elleni fellépés.

- Pl. Magyarországon már a XIX. század második felében törvényekkel védték az erdőket, a vizek tisztaságát. A 20. század első felében is több hasonló rendelet jelent meg (pl. 1939-ben nyilvánították védetté a Debreceni Nagyerdőt).

- A környezetvédelem mint országhatárokat átlépő nagy társadalmi mozgalom a 20. század hatvanas éveiben alakult ki az Amerikai Egyesült Államokban. 1970. április 22-én tartották meg az Egyesült Államokban az első Föld Napja rendezvényt.

–A média nagy segítséget nyújtott az esemény népszerűsítéséhez, ennek köszönhetően országszerte mintegy 20 millió ember vett részt a különböző rendezvényeken, felvonulásokon, és tiltakozott a környezet romlása ellen. A modern környezetvédelmi mozgalmak megjelenését ettől a dátumtól számítják. Később a kezdeményezés átterjedt a többi kontinensre, és ma már világszerte, így Magyarországon is minden évben megtartják a Föld Napját április 22-én, amikor is értékelik a globális és helyi problémákat.

- Egyre erőteljesebb szabályozás a XX. század közepe táján jelenik meg, amikor a környezeti ártalmak sokasodása azt kikényszerítette

- *pl. londoni szmog 1952-ben – A londoni füstköd 1952-ben a 8 milliós város heti átlagosan 2000 főnyi halálozási esetszámát egyetlen hét alatt 4700-ra emelte, a második héten pedig 3100 halálesetet jegyeztek fel. E mutató csak főbb hét elteltével tért vissza szokásos mértékre.*

légszennyezettség értéke emelkedése okoz, különösen valamely krónikus betegségben szenvednek. A légszennyezettség ilyen előfordulását füstködnek (idegen szóval szmognak) nevezik, amelynek téli (kén-dioxid és por) és nyári (nitrogén-oxidok, ózon és por) változata fordulhat elő.

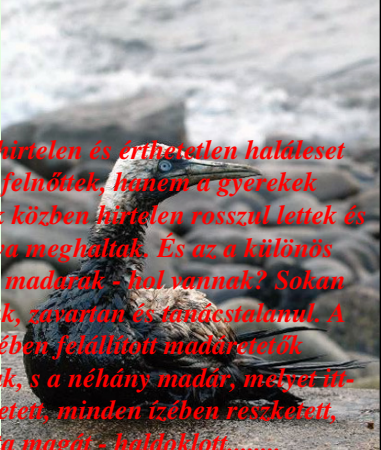
- Miért az USA?
- Azért mert néhány esetben drámai eseményként következtek be korszakos jelentőségű környezeti változások, mégpedig igen rövid idő leforgása alatt : hatalmas erdősegek kipusztulása, a bőlények lemészárlása, és az 1930-as évek végzete, a Dustbowl (porviharok).

- 1962-ben egy fantáziadús amerikai újságíró, Rachel Carson megírta a Néma tavasz című művét. A könyv a természetben felhasznált kémiai anyagok kedvezőtlen biológiai hatására hívta fel a figyelmet. A Néma tavasz nem nevezhető tudományos műnek, ugyanakkor igen színesen és megrázóan ábrázolja a peszticidek helytelen alkalmazásának nemkívánatos következményeit. Ez a népszerű könyv kétségkívül hozzájárult ahhoz, hogy a környezet megóvása társadalmi mozgalommá vált

- „Aztán egyszer csak valami különös romlás támadt a vidékre és többé semmi nem volt már olyan, mint azelőtt. Gonosz átok telepedett a tájra: megmagyarázhatatlan betegség vitte el a csirkéket, s a birkák és tehenek is megbetegedtek és elpusztultak. A hajál árnyéka borult mindenre. A farmerek arról beszéltek, hogy a családokban sokféle nyavalya ütötte fel a fejét, s a városi doktorok egyre értetlenebbül állták az embereket megtámadó újfajta betegségek előtt.

- **Történt néhány hirtelen és érthetetlen haláleset is, és nemcsak a felnőttek, hanem a gyerekek között, akik játék közben hirtelen rosszul lettek és néhány óra múlva meghaltak. És az a különös csend. Például a madarak - hol vannak? Sokan beszélgettek róluk, zavartan és tanácstalanul. A kertek hátsó végében felállított madarretetők elhagyottan álltak, s a néhány madár, melyet láttott még látni lehetett, minden ízében reszketett, kínosan vonszolta magát - baklókolt.....**

- Fontos esemény a Római Klub létrejötte, a globálisan gondolkodó elit értelmiség vitafóruma, szigorúan zártkörű tagsággal: maximum 100 fő lehet a tagja. E zártkörű elit társaság első jelentését Dennis Meadows és munkatársai állították össze, és 1972-ben jelent meg A növekedés határai címmel.

- A szerzők arra a következtetésre jutottak, hogy a 21. század közepére globális környezeti katasztrófa léphet fel, kimerülnek a természeti erőforrások, drámai módon megnövekszik a környezet szennyezettsége, s a Föld rohamosan növekvő lakosságát egyre nehezebb lesz megfelelő mennyiségű és minőségű élelemmel, ivóvízzel ellátni.

- Mindennek elkerülésére kidolgozták a globális egyensúly koncepcióját, amely szerint sürgősen csökkenteni kell a népesség növekedését, korlátozni kell az ipari termelést és a meg nem újuló természeti erőforrások felhasználását.

- A jelentés javaslatai nagyrészt és egyoldalúan a gazdasági növekedés korlátozására irányultak. A fejlődő országok politikusai és tudósai is általánosságban ellenérzéssel fogadták a Római Klub első jelentését, amely lényegében megalapozta a zéró növekedés koncepcióját. A fejlődő világ esetében mindez egyenlő lett volna a szegénység és elmaradottság konzerválásával.

- Így természetes, hogy ezeket a nézeteket a fejlődő országok politikusai, közéleti személyiségei nem teheték magukévá. Minden kritika ellenére A növekedés határainak óriási érdeme, hogy felrázta a világ lelkiismeretét.

- Az emberi fejlődésnek és e fejlődés erősödő, gazdasági-technikai vetületének szinte kikerülhetetlen velejárójaként, nemkívánatos melléktermékeként jelent meg a környezeti értékek károsítása, szennyezése, veszélyeztetése.

- A mára már világossá vált következményekkel évtizedekkel ezelőtt még senki sem számolt. Éppen ezért a környezettel kapcsolatos válságjelenségekkel szembeni fellépésre sem kerülhetett sor addig, amíg az egyértelműen káros, és az emberi létet, mennyiségben és minőségben egyaránt fenyegető hatásai nem váltak tartósan és mindenki számára érezhetővé.

- UNESCO Ember és Bioszféra programja - lényeges előretörést eredményezett. Nemzetközi együttműködési programot fogadta el többéves előkészítő munka után. Alapvetően azt vizsgálták, hogy az egyes éghajlati övezetek - mint pl. a trópusi erdők, mérséklet égvői erdők, szavannák és füves területek, hegyi ökoszisztémák, illetve tavak folyók, tengerparti övezetek, szigetek - élővilága, és az emberi tevékenység között milyen kölcsönhatások alakulnak ki (1970. október)

- Szűk negyven éve beszélhetünk a környezet érdekeit figyelembe vevő jogi szabályozásról.
- Nemzetközi téren az ENSZ 1972-es (június 5. – azóta a Környezetvédelmi Világnap) stockholmi környezetvédelmi világkonferenciája számítható fordulópontnak. A részes országokban már létezett valamilyen környezetvédelmi szabályozás, de a komplexitás igénye nélkül.

- *Az június 22-i Föld Napja és a június 5-i Környezetvédelmi Világnap között kialakult egyfajta munkamegosztás. Az előbbin elsősorban a természetvédelemre koncentrálnak, és fő szervezői inkább társadalmi szervezetek, az utóbbin a környezetvédelem a fő téma, és szervezésében inkább a kormányzati intézmények vesznek részt. A két tábor kölcsönösen segíti egymást.*

- A Stockholmi Konferencia eredménye a következő dokumentumok és intézkedések megszületése, elfogadása volt:
 - Nyilatkozatot az emberi környezetről
 - Nyilatkozatot az irányelvekről
 - Akcióprogram-javaslatok.

A nemzetközi környezetjog alapelvei – 1 (Stockholm, 1972)

- A nemzetközi együttműködés elvei
 - az államok szuverén joga hasznosítani természeti erőforrásaikat, de ezzel nem okozhatnak kárt más állam területén
 - támogatni kell a fejlődő országokat
 - államok közti együttműködés
 - a fejlett országok előírásai nem alkalmazhatók automatikusan a fejlődőkre
- A nemzeti szabályozásra (is) vonatkozó nemzetközi elvek
 - az egészséges, és emberhez méltó környezethez mindenkinek joga van
 - az erőforrások ésszerű felhasználása érdekében a környezetvédelem szempontjait integrálni kell a fejlesztési döntésekbe
 - tervszerűség
 - a környezetvédelem oktatása és kutatása, támogatása.

- Határozat született egy új ENSZ szakosított szervezet, az Egyesült Nemzetek Környezeti Programja (United Nations Environmental Programme - UNEP) felállításáról. Az új szervezet Titkárságának székhelyéül Kenya fővárosát, Nairobót választották.

- A Konferencia elsősorban a természeti és az épített környezet (levegő, víz, talaj, élővilág, táj, települések) problémáira koncentrált. Természetesen az emberiség egyéb súlyos gondjai is szóba kerültek, mint például a gazdasági és technológiai szakadék a fejlődő és a fejlett országok között, a globális nukleáris katasztrófa lehetősége, a fegyverkezés és a helyi háborúk környezeti hatásai.

- A konferenciára jellemző még az end-of-pipe megközelítés = Kezdetben ugyanis a környezetvédelem jogi szabályozását a szektoriális megközelítés jellemezte, inkább az orvoslást, mint a megelőzést szolgáló eszközökkel (pl. hulladék kezelése, lerakása, égetése, ahelyett, hogy a hasznosítást preferálja)

- A Konferencia nagy hatással volt a környezetvédelmi politikák kialakulására nemzeti szinten. A tanácskozás nyomán létrehozták az állami környezetvédelmi szervezeteket - hivatalok, minisztériumok alakultak. Magyarországon 1977-ben alapították meg az Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatalt mint illetékes főhatóságot

- Stockholm után tíz évvel egyre jobban érlelődött az a felismerés, hogy a környezetvédelmi problémákat önmagukban véve nem lehet megoldani, hanem együtt kell szemlélni őket a gazdasági szektorok tevékenységével. Más szavakkal: a környezetpolitikát és a gazdaságpolitikát integrálni kell.

- Kezdett kialakulni egy új koncepció, amelyet fenntartható fejlődésnek neveztek el. A környezet és a fejlődés (angolul: environment and development) fogalma fokozatosan összekapcsolódott

- 1984-ben az ENSZ közgyűlés határozatára megalakult a Környezet és Fejlődés Világbizottsága. A Világbizottság négy évig működött, és 1987-ben fogadta el a Közös jövőnk (Our Common Future) című jelentést, mely 27 nyelven, több millió példányban jelent meg.

- A Világbizottság fő feladata az volt, hogy vázolja fel az ezredforduló és az azt követő időszak várható tendenciáit, és tegyen ajánlásokat az új kihívásokra adandó új válaszokra. Ezzel egyúttal megalapozta egy következő ENSZ világkonferencia alapvető koncepcionális tételeit. A Brundtland-jelentés fő üzenete a fenntartható fejlődés szükségességének felerősítése volt.

- Az ENSZ közgyűlés 1989-ben úgy döntött, hogy 1992-re konferenciát szerveznek Rio de Janeiróba, hivatalos nevén az ENSZ Környezet és Fejlődés Konferenciáját. Ekkorra már a környezetvédelem mellett a gazdasági szektor szerepe is előtérbe került, természetesen abban az értelemben, hogy miként egyeztethető össze a gazdasági érdek a környezeti érdekekkel.

A Riói Konferencia főbb dokumentumai

- A Riói Nyilatkozat a Környezetről és Fejlődésről összesen 27 alapelvet tartalmazott.
- Feladatok a 21. századra (AGENDA-21) című dokumentum, amely több száz oldalas ajánlás-gyűjtemény 40 fejezetben összefoglalva. Ezek az ajánlások jogilag nem kötelezőek.

- Keretegyezmény az Éghajlatváltozásról - e dokumentum lényegében az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentését célozta meg, s jogilag kötelező azokra az államokra nézve, amelyek aláírták.
- Egyezmény a Biológiai Sokféleségről - a biodiverzitás egyezmény a teljes élővilág védelmét szorgalmazza és jogilag kötelező.

- Elvek az Erdőkről - e dokumentum eredetileg nemzetközi egyezménynek indult, de csak irányelv-dokumentum lett belőle. Jogilag nem kötelező.

- Nagy elhatározás született Rióban: a fejlett országok vállalták, hogy a bruttó nemzeti össztermékük 0,7 százalékát a fejlődőknek adják környezetkímélő technológiák bevezetésére. A fenntartható fejlődés fogalma Rióban bekerült az összes dokumentumba. Úgy tűnt, hogy sikerült a világot egy új fejlődési pályára helyezni.

A nemzetközi környezetjog alapelvei – 2 (Rio de Janeiro, 1992)

- A nemzetközi együttműködés elvei
 - a globális összetartozás (közös, de megosztott felelősség)
 - fokozott figyelem a szegényebb és egyben a környezeti hatásoknak leginkább kiszolgáltatott országok szükségleteinek
- A nemzeti szabályozásra (is) vonatkozó nemzetközi elvek
 - a fenntartható fejlődés jegyében a jövő generációk szükségleteit is biztosítani kell
 - hatásvizsgálat
 - a szennyező fizet
 - a környezeti adottságok és környezetvédelmi szabályok összhangja
 - a magánszemélyek részére részvételi és információs jogok

- 1997-ben az ENSZ közgyűlés rendkívüli ülésén áttekintették a Rio után eltelt öt év tapasztalatait, és sajnálattal állapították meg, hogy a riói elhatározásokból kevés valósult meg.

A kudarc okai

- továbbra sem működik a környezetvédelem integrációjának elve;
- a világ sokkal több erőforrást használ fel, mint a mit az ökoszisztéma elviselne;
- a pénzügy, kereskedelem, beruházás és technológia terén hiányoznak az összefüggő politikák és a hosszútávú szemlélet;
- kevés a végrehajtáshoz szükséges pénzügyi forrás.

- Ezért az ENSZ úgy döntött, hogy néhány év múlva újabb világkonferenciát hív össze. A helyszín Dél-Afrika, Johannesburg, az időpont 2002. augusztus 26-tól szeptember 4-ig. A rendezvény címe ENSZ Világtalálkozó a Fenntartható Fejlődésről volt.

A Johannesburgi Konferencia dokumentumai

- Johannesburgi Nyilatkozat a fenntartható fejlődésről 32 pontot tartalmaz.
- Végrehajtási Terv, amely 153 pontból áll

- A konferencia nem volt kudarc, de átütő új sikert sem hozott. Tény, hogy a riói nagy vállalatok jelentős része nem teljesült. Ezért újabb ígérek helyett a Konferencia visszatért a riói elvekhez és kötelezettségvállalásokhoz. A dokumentumok megerősítették a korábbi elveket és a régebbi vállalatok teljesítését szorgalmazták.

Új elemek

- 2015-ig felére kell csökkenteni azok számát, akik ma még nem jutnak egészséges ivóvízhez, illetve azok számát, akiknek a napi jövedelme nem éri el az 1 US dollárt. Nagyobb hangsúly esett a környezet-egészségügy kérdéskörére is

- Johannesburg nagy újdonsága, hogy megjelent a fenntartható fejlődés szociális dimenziója, vagyis a környezetpolitika és a szociálpolitika integrálódása. A fenntartható fejlődésnek tehát három tartópillére, más szavakkal három dimenziója van: a környezeti, a gazdasági és a szociális tényező, melyek összefonódva és egymást kiegészítve jelennek meg.

A környezetet érő hatások jellemzői

- **Együtthatás:** Az ember környezeti befolyása kezdetektől fogva megfigyelhető, de szemben az egykor elszigetelt, csak az egyes környezeti összetevőket, elemeket érintő hatásmechanizmussal, a mai emberi beavatkozás szinte teljességgel áthatja a környezet természetes és mesterséges összetevőit.

- **Térbeli korlátlanság:** A káros, veszélyes környezeti hatások térben is szinte korlátlanul terjednek, területi határokat nem ismerve. A környezet válságjelenségei így előbb regionálissá, majd globálissá válnak, sőt túlléphetnek a Föld határain.

- **Időbeli elhúzódás:** Tovább erősíti a veszélyhelyzeteket és nehezzé teszi az azokkal szembeni fellépés vagy azok kivédésének, megelőzésének, a káros következmények enyhítésének esélyeit.

- **Nehéz prognosztizálhatóság:** A keletkező hatásmechanizmusok eredményét nem lehet előre látni, legalábbis kevésbé lehet felmérni.
- **Emberi tényező:** hanyagság, mulasztás, vagy akár szándékos magatartás révén előidézett veszélyhelyzetek, káresemények lehetősége is nő.

- **Balesetek:** Ki nem számítható következmények potenciális környezeti veszélye.
- **Emberi értékek, érdekek rangsora:** Hol jelennek meg a környezeti értékek?

Nemzetközi környezetvédelmi jog

- Milyen környezeti problémákkal szembesülünk napjainkban?
 - Erőforrások kihasználása?
 - Levegő és vízminőség?
 - Biodiverzitás?
 - Éghajlat?
 - Emberi egészség?

Miért nehéz megoldást találni?

- **1. LOKÁLIS SZENNYEZÉS – GLOBÁLIS PROBLÉMÁK** („potyautas” problémák)
- **2. ÉSZAK - DÉL** A környezetvédelem a gazdag államokat érdekli elsődlegesen. A környezet fokozott kiaknázása gyakran a szegény államok menekülése a fokozott társadalmi konfliktusok elől.
- **3. A JOGI SZABÁLYOZÁS LEMARADÁSA** A környezet állapotának romlása gyorsabb mint a jogi szabályozás kialakulása.

Nemzetközi szervezetek a környezetvédelemben

- ENSZ:
- **ENSZ Programok:** - UNEP (United Nations Environment Program): nemzetközi együttműködés elősegítése, szabályozási javaslatok és ajánlások kidolgozása, stb.
- **ENSZ szakosított szervei:**
 - pl. FAO - élelmiszerügy és mezőgazdaság,
 - IMO – tengerügy,
 - Meteorológiai Világszervezet
- **COP-ok**
- **Civil szervezetek (NGO):** pl. Greenpeace

Jogforrások a nemzetközi környezetvédelemben

- 1. Nemzetközi szerződések
- A jogi vákuum betöltése, átfogó, globális, de puha egyezmények
- 1. a keretegyezmények használata
- **Probléma, definíciók,** általános elvek és célkitűzések, puha kötelezettségvállalások, COP, titkárság, kutatás, pénz
- Genf (határokon...), Bécs (ózon), Rio (globális), Ramsar, Bonn, Washington stb.
- 2. az egyezmények egymásra hivatkoznak
- 3. mellékletek/listák gyakran a mellékletekben található a lényeg
- 4. sok a technikai lista

A nemzetközi szabályozás fő kihívásai I.

- **Kezdeti szerződések jellemzői:**
- Főként az erőforrások megfelelő felhasználására irányulnak – víz, élővilág
- védelme pl. 1911. egyezmény a medvefókák védelméről, 1946 (ICRW)
- Szigorúbb ellenőrzési mechanizmusok

- **Listák** (fekete – szürke, piros – rózsaszín): pl. flóra és fauna védelem területén
- a súlyosan vagy kevésbé súlyosan veszélyeztetett élőhelyek, fajok
- meghatározására -> speciális bizottság vagy konferencia a lista módosítására
- 5. sok a fenntartás
- 6. Felek konferenciája – saját szervezet
- 7. a módosítás egyszerű eljárással;
- 8. saját ellenőrző mechanizmusok;
- 9. saját végrehajtó mechanizmus.
- A nemzetközi szabályozás fő kihívásai I.
- **Kezdeti szerződések jellemzői:**
- Főként az erőforrások megfelelő felhasználására irányulnak – víz, élővilág
- védelme pl. 1911. egyezmény a medvefókák védelméről, 1946 (ICRW)
- Szigorúbb

A nemzetközi szabályozás fő kihívásai II.

- Új szerződés-típusok: globális veszélyforrások kezelésére
- Pl. ózonpajzs védelme, globális felmelegedés
- Univerzális lépést követel: fejlődő országok felértékelődése
- Közös de eltérő felelősség – méltányosság
- „bizonytalansági” tényezők jelentősége nő – elővigyázatosság elve
- az „időtényező”: rövid távú – hosszú távú érdekek ütközése, a
- hátrányok még nem feltétlenül jelentkeznek
- végrehajtásából a végrehajtó felekre nézve nem származik közvetlen előny? – költséges végrehajtás, egyértelmű veszteségek
- puhább ellenőrzési mechanizmusok, támogató struktúrák
- (Mink Júlia munkája)
- Szabályozási technika 1.
- Technikák

1. feladat – 1. csoport

- Az ENSZ Klímaváltozási testülete 2007-ben több ütemben hozta nyilvánosságra 6 év alatt készített jelentését. Ismertetőt kérünk 15-20 percben...

